

AUSTMARKA

HISTORIELAG

MEDLEMSBLAD

LAGET HAR FÅTT NYTT LOKALE!

"Ikke noe så galt at det ikke er godt for noe." Dette gamle ordtaket har fortsatt sin gyldighet, for postkontoret er nå gjenoppstått som kontor og utstillingslokale for Historielaget, med en åpen dag hver uke.

Laget har årsmøte i januar, det blir fest i februar, og sommertur i juli. Les mer om alt dette i bladet, og slutt opp om tiltakene.

Vi har denne gangen to betraktninger om julestri og julefeiring i gamle dager, foruten et variert utvalg av annet stoff.

Nå er det også tid for å fornye medlemskapet, betalingskort følger vedlagt.

Vi ønsker alle våre lesere en riktig god jul!

Nr. 75 Desember 1997

NYTT FRA LAGET

Nye lokaler.

Fra 1. november har Historielaget inngått avtale med Postverket om leie av lokalene etter Austmarka postkontor som ble nedlagt 1. juni i år. Leiekontrakten fornyes for hvert år, og kan i beste fall gjelde fram til 1/1 2004, da postens leieavtale med Asak utløper. Lokalene er på 92 kvm, og lagets utgifter blir å betale strømmen som brukes.

Laget har lenge savnet høvelig lokale til oppbevaring av ømtålelige gjenstander, kontorutstyr, arkivskap, mikrofilmer, protokoller m.m. Det blir nå også plass til en permanent utstilling av gjenstander.

Vi har nå installert oss i lokalene, og er godt fornøyd med vårt nye "hovedkvarter." Det er kjøpt inn 30 hyllemeter med reoler, og vi har anskaffet en bra, brukt kopimaskin.

Vi trenger bord og stoler i lokalene. Hvis noen har å gi/låne bort, er vi takknemlige.

Lokalene er åpne torsdager kl. 10-14. Vi ønsker velkommen innom til en kaffekopp, til å betale medlemskontingenten eller til å titte i arkivene og evt. ta kopier.

Bråastua vil vi nå forsøke å få møblert slik som ei gammel stue var, og vi vil fortsatt ha den som sentralt hus ved temadager og tilstelninger ellers. De som måtte ha passelige møbler eller annet utstyr til Bråastua kan gjerne ta kontakt, vi er takknemlige for alle gaver.

Medlemsfest.

Historielaget arrangerer medlemsfest 7. februar -98 i Austmarka Samfunnshus klokka 19.00.

Det er tredje gangen vi har medlemsfest, og vi håper på like stor suksess nå som i -94 og -96. Og som før oppfordrer vi de som har lyst og anledning til å finne fram gamle klær å dresse seg opp i.

Vi følger tradisjonen fra før også med matbordet og ber deltagerne ta med en valgfri matrett, så holder festkomiteen kakene til kaffen. Bygdas egen Gjermund "Haakers" Haakerud spiller til dans i fengende rytmer, og det blir solgt mineralvann utover kvelden.

Ta gjerne med et vennepar. Det blir sendt ut innbydelse like over nyttår.

Wenche.

Vestlandstur 1998.

Vi minner allerede nå om neste års sommertur, slik at de som vil være med, kan ordne seg med ferie i god tid. Turen starter mandag 13. juli og varer til lørdag 18.

Målet er Møre og Romsdal med besøk bl.a. i Ålesund, Molde og Kristiansund. Det er også grunn til å se fram til et besøk på det nedlagte fiskeværret Grip.

Nærmere detaljer om turen kommer i mars-nummeret.

Julegavetips.

Gi et års medlemskap i Historielaget til noen som ikke er medlem fra før. Vedkommende vil motta medlemskort og desembernummeret til jul, samt 4 medlemsblad neste år, og selvsagt en hilsen at dette er en julegave fra deg. Ring 62828147 eller 62828246, eller stikk innom postkontoret innen 18. desember - så ordner vi saken.

Bok om skogbruket i Kongsvinger.

Til jul foreligger boka "Kongsvingerskogbrukets historie." Flere austmarkinger har bidratt med stoff til boka. Her er mye interessant historikk fra Austmarka. Boka er i stort format og på vel 370 sider. Prisen er 290 kr, og boka selges bl.a. av Historielaget.

Solbergsetervegen.

Søndag 21. september ble det arrangert åpningsmarsj på stien fra Solberg til Solbergsetra. Nærmere 50 deltok i den 7-8 km lange marsjen i strålende høstvær. Stien har vært i bruk i ca. 300 år som seterveg og handelsveg. De senere åra har stien grodd igjen og var vanskelig å finne mange steder. Det var på høy tid at Møkeråsen og Toloberget utmarkslag sammen med Historielaget gikk i gang med å rydde og merke stien. Dermed er et kulturminne bevart, og bygda har fått enda et tursti-tilbud.

Prosjektet har fått 13 000 kroner i tilskudd fra Landbruksdepartementet. Det har gitt et pent tilskudd til kassa i Utmarkslaget og Historielaget, takket være mange dugnadstimer. Vi takker alle som har bidratt til det.

Nye medlemmer.

Liv og Øivind Lund, Gun Aaserud, alle Ausmarka, Olav Kongsås, Sofiemyr.

Gaver til laget.

Fra en anonym giver har laget mottatt diverse nytt kontorutstyr som stiftemaskin, hullmaskin, penner osv.

Fra Signe Aas på Gjermshus har vi fått to salmebøker.

Fra Lund har vi fått stort banner med teksten "Velkommen til Bygdetunet."

Julelotteri.

Også i år setter vi i gang utlodning av 10 juleskinker. Bøkene er i sirkulasjon, og vi håper dere tar vel i mot loddselgerne.

Det er to kroner nummeret, og trekningen foretas ca. 15. desember på Politikammeret.

POTETDAGEN PÅ TUNET

På vårparten i år sendte Historielaget og Håndverkslaget søknad om bidrag til "Framskaffe historikk om Norges første potetdyrking på Austmarka, og om potetdyrking og bruk fram til i dag. Samle inn oppskrifter og presentere potetretter fra Austmarka gjennom tidene."

Søknaden ble innvilget med kr 2000 fra Kongsvinger kulturkontor. Prosjektresultatet skulle legges fram på Bygdetunet i september måned. Leder i Solør-Odal Forsøksring - Rolf Krok - ble kontaktet, han tente på ideen og ville bidra med sin fagkunnskap når dagen kom. Damene satte i gang med forberedelser, og 28. sept. ble valgt til presentasjon av resultatet.

Søndag 28. sept. viste værgudene seg fra sin beste side med sol og lagelig temperatur. Damene hadde forberedt seg godt, og de spanderte gratis smaksprøver bestående av bl.a. varm og kald grytstappe med lefse, heimsmør og tyttebær. Utenom det kunne en smake noe så fint som potet-souffle, Røstipoteter og potetkakk. Alt var velsmakende og mettende. I tillegg solgtes potetvafler og kaffe. Nypoteter og sild samt heimprodusert potetmjøl kunne observeres på langbordet der en del potetlitteratur var lagt ut for interesserte.

Folk strømmet til tross i at Glåmdalen ikke hadde funnet plass til forhåndsomtale. Østnytt kunne heller ikke denne gangen bevege seg sønnafor Ånestadkrysset i Løten for å holde seg til vegkryss a la Sinsenkrysset.

Rolf Krok slapp til med en velskrevet prolog forfattet av Thorbjørn Stuslistuen Bakke. Prologen var en hyllest til poteta og betydningen den

hadde hatt gjennom gode og dårlige tider. Ellers hadde Krok med seg en rekke potetslag og fortalte løst og fast om potetas historie fra den kom fra Peru og Chile på 1500-tallet og til Norge via Karterud i 1730-åra.

Åge holdt et interessant og humorfylt kåseri om bakgrunnen for potetas inntog på Austmarka. Han hadde også en del detaljopplysninger om hvordan den ble mottatt og betraktet av bygdefolket. Han kom også inn på heimbrenning som faktisk ble pålagt potetdyrkere i en periode i forrige århundre. Det vakte oppsikt da han kunne presentere et heimbrenningsapparat fra denne tida. Apparatet var av kopper og tilhører Karsten Larsmon.

Historielaget stilte ut en del redskaper som ble brukt i potetproduksjonen da hesten eller bonden sjøl var trekraft. Kommentarer og smilende ansikter viste at dette var noe folk satte pris på. Krok hadde også folk omkring seg hele tida og svarte på spørsmål og la ut om egenskapene til de forskjellige potetslagene. Det ble en trivelig dag som føyer seg inn i rekken av andre vellykkede temadager.

Til slutt vil Håndverks- og Historielaget rette en stor takk til alle som støttet arrangementet med gaver eller på annen måte!

O.J.

FLYTTING AV STABBUR (BUER)

På Solberg søndre sto to stabbur som ble flyttet like etter krigen. Det ene kjøpte Kåre Øster og satte opp som våningshus. Det andre kom til Nyland under Kolbjørnsrud og ble til fjøs.

Bua i Barbakken ble flyttet til Strand nordre tidlig på 1900-tallet, men er nå revet.

Bua i Ampiansbråten (Svensken) ble flyttet til Fløtberget mellom etter at plassen ble fraflyttet i første halvdel av 1900-tallet.

Fra Varaldskogberget ble bua flyttet til Helgedagsrud i Nord-Odal på 1970-tallet.

Bua ved Skinnarbøl skole ble flyttet i 1978 og står nå hos Roger Linna.

Åge.

Å KLAPPE I HENDENE VAR SYND

Det stunder mot jul, for å bruke et uttrykk fra forrige generasjon. Vi setter omsetningsrekorder i kjøpesentrene, vi konfronteres med loddbøker og julemesser, julekort vedlagt giroblanketter kommer jevnlig i posten, humanitære og andre organisasjoner oversvømmer markedet med skrape-lodd, og da gjerne telefonisk. Det er en pengegalopp uten like nå på førjula.

Men la oss gå 70-75 år bakover i tida, og høre hvordan to søstre som da var 6-7 år opplevde førjula og juledagene. De forteller:

Det var noen uker før jul, og vi unga fulgte spent med i juleforberedelsene. For det første hadde mor kjøpt kjoletøy på butikken, og symaskinen surret så koselig når storesøster eller mor satt ved bordet og sommet kjoler til oss. Det var skikken heime at vi skulle ha nye kjoler til jul og til 17. mai.

Fra kjøkkenet spredde duften av bruselåg seg utover de to romma som vi bodde i. Mor var i gang med å brygge øl. Hun blandet bruselågen med humle og mørk sirup og gjær, og hadde det på ei tunne som ble satt i kjelleren. Der skulle brygget godgjøre seg et par uker. Det var tappekran på tunna, og vi småjentene syntes det var moro og gjævt når vi fikk tappe øl i muggene vi hentet brygget i.

Julepynt laga vi ofte før på førjula. Da kunne vi gå husimellom på besøk, og sammen med unga i nabostua laga vi lenker og anna glanspapirpynt. Limet besto av rugmjøl rørt ut i vatn. På butikken fikk vi kjøpt kjeks med engler på, og kjeksen hengte vi på juletreet da det ble pyntet.

Huset skulle også pyntes og rengjøres før jul. Det var svartovn på kjøkkenet, og over ovnen var det ei damphette som far krittet så den ble hvit og fin syntes vi. Mor kjøpte hver jul ny voksdug til kjøkkenbordet, og når den ble lagt på, luktet det jul i huset. Vi unga sørget for en form for røkelseslukt ved å legge appelsinskall på ovnen. Da vart det julestemning bare av den lukta.

Mor hadde en skikk som vi husker godt. Siste uka før jul skulle vi bruke de sæmste underkleda for å spare penkleda til helga. "Jultrølle" kalte mor dessa sæmre klessplagga.

Julaften kom omsider, og da skulle vi bade. Trestampen eller avskjæringen (ei avsagd sirupstønne) blei fylt med vatn, og vi måtte oppi for å bli vasket og rengjort. Etterpå måtte vi sette på oss sommerkjoler som vi skulle gå i. Penkjolene fikk vi ikke gå i, for mor var redd vi skulle søle mat på dem.

Juletreet var høgt. Det skulle rekke helt oppi taket, og det var far som skaffet det. Den gangen kunne en hente tre hvor en ville uten å spørre skogeieren. Far var ikke så noga med åssen treet såg ut. Men det var mor. Det hendte nesten aldri at mor og far var sure på hverandre, men når far kom heim med et stygt juletre, såg vi at mor var misfornøyd med gubben.

Julaften hadde vi ribbe og pølse til middag, og bordet var dekket med hvit duk. Desserten kunne være sviskegraut eller multekrem. Julepresanger var en sjeldenhet. Det var ikke råd til å kjøpe det. Da jeg var 5-6 år, sier den ene søstera, fikk jeg første julepresangen av den eldste søstera vår. Det var en nattkjole, og jeg har aldri vært så glad som da.

Mor var påpasselig med å tenne lys i alle vinduene julaften. Hun tenkte sikkert på salmen "Nu tenne moder alle lys så ingen krok er mørk." Det ble enda større julestemning da lysene ble tent.

En gang skulle søster mi tenne på et stearinlys ved vinduet, forteller den ene. Det var ikke andre lys den gangen enn levende lys på juletreet, og stor fare for brann. Det gikk heller ikke likere enn at det tok fyr i gardina for søstera mi. Men hun greip tak i gardina og tullet den inn i hendene slik at varmen ble kvalt.

Julemorran var det skikk at vi fikk ei kake av hvert slag sammen med kaffe på senga. Til frokost serverte mor lefse, sylte, syltelabber og mye annet godt. Til drikke fikk vi sjokolade eller melk.

Juledagen holdt vi oss heime. Det var ikke vanlig å gå bort da. Annendag jul var vi med mor i kjerka. Om kvelden gikk vi julebukk sammen med andre unger, og det var vanlig i hele romjula. Annendag jul hendte det også at vi gikk ut på trappa om kvelden, og da kunne vi høre mannfolk som hujde og sang borti vegen. Festinga hadde begynt, skjønte vi.

Juletefester hørte med. Det var ofte vi festet hos hverandre i stuene bortetter, men noen ganger var det fest på f.eks. Breidablikk eller Bedehuset. Da var det predikant Annar Fosseid som ledet festen. Han fikk hjelp av Eli Bedehuset som bodde i Brødbøl Bedehus. Det var ikke tillatt å "klappe i hendene" eller "raske over isen". Begge deler var synd i følge Fosseid. Julenisse og pakker hørte ikke med på juletefestene. Vi fikk en appelsin stuk-

ket i nævan. Likevel syntes vi det var gjævt på festene som vi gledet oss til hver gang.

På skolen var det ikke noen spesiell feiring før jul slik som nå. Hos frøken sang vi julesanger, og hos lærer'n gikk vi rundt pultrakkene. Gutta gikk ei lei, og jentene ei anna slik at vi møttes. Da tok vi hverandre i handa og fortsatte til neste gutt. Husker vi vart flaua hvis vi vart stående og holde en gutt i handa. Juletre hadde vi ikke i skolestua.

Når jula var over, gikk vi unga til hverandre og kledde av treet. Da åt vi opp kjeksen med engler og annet godt som var puttet i korgar eller esker og hang på treet.

Muligheten til å gå på juletefester varte helt ut i februar måned, for predikanten holdt det gående lenge etter 20.dagen. Det var Bedehuset i Brødbøl som var vanligste lokalet, og Breidablikk i Skullerud krets. Seinere kom Skytterhuset og Nordre Austmarka Bedehus. Men juletefestene i husa bortetter var nok de gjeveste.

Fortsatt tenner jula forventninger i oss om ei høgtid med lys og varme, med omsorg for hverandre og med fred og glede. Det er til å undres over at jula har den posisjonen den har i vår teknologiske og rasjonaliserte tidsalder.

O.J.

UTFLUKTEN TIL NYTOMTA

Det var meget populære utflukter både for gamle og unge å legge turen til Nytomta. Det var aldri bortkastet lørdagskveld eller søndager, og det var opplevelsesrike turer, enten det var sommer eller vinter. Alltid ble den besøkende vist den største gjestfrihet.

Etter at foreldrene Tor og Ingeborg var gått bort, bodde de fire brødrene sammen med sin søster Marie i bofellesskap. Marie hadde alltid noe å servere når det kom besøk, og jeg glemmer aldri hennes heimbaka tunnkaku, heimsmøret, hvitosten med karve og alt det gode selvproduserte hun tryllet fram fra fjøset sitt. Det smakte "himmelsk" for unggutten.

Det var de fire brødrene som sto for underholdningen, og de kunne kappes om å fortelle de saftigste historier, enten det gjaldt jakt, fiske eller historier fra "juneiten". Ved denne anledningen var det Andreas som vant

oppmerksomheten med å fortelle om sin utvandring til Amerika. Han fortalte at det var en eldre bror, Marius, som hadde skrevet og ville han skulle komme "over there". Det ble også vist fram bilde av Marius, der han står sammen med sin første Pedal-Ford.

Jeg gjengir beretningen slik han fortalte den, og slik jeg sjøl erindreren den.

Andreas begynte sin beretning om den gripende avskjeden med foreldrene, barndomshjemmet og søsknene, om reisen til Kristiania, ombordstigningen i den store båten som skulle frakte ham over Atlanteren. Han broderde ut den strabasiose overfarten og den forferdelige sjøsjuken som rammet de fleste. Overfarten dengang kunne ta opptil et par måneder. Han fortalte også om sine språkproblemer, og det eneste han hadde å holde seg til var brevet fra Marius, hvor stedet i North Dakota han skulle til stod skrevet. Han fortalte at han uttalte stedet slik som det stod skrevet "Grace Siti". Dette var det ingen som forstod, og til slutt visste han ingen annen råd enn at han ropte ut: "Er det da ingen som kan prate norsk her!" Det hadde visstnok kommet en svenske til unnsetning, og som han uttrykte det: "Du veit je skulle ha sagt Greis Citti". Andreas berettet også om at han var innrullert i den amerikanske hær, og var også utkommandert til krigstjeneste like før krigen sluttet i 1918.

Lars hadde hele tiden sittet lydhør, og da Andreas sluttet sin beretning, reiste han seg halvvegs i stolen, grep tak i skjortebystet til sidemannen idet han utbrøt: "Je skar si dør je, kærer, at det var fan ittnå vanlig kaffevatn han Andreas drog over den gangen!"

Det spratt ut 3 knapper fra skjorta til sidemannen under den kommentaren.

Amund Eng

BLÅSARSTUA

På tross av at jeg er vokst opp bare et steinkast unna, hadde jeg aldri hørt om Blåsarstua før i de senere år, og jeg ble spesielt nysgjerrig på hva navnet kom av. Huset sto der som søndre del av Torild-stua står i dag, trolig satt opp i forbindelse med sag- og kverndrifta som var her. Dette gjelder nok også Tjirustua og Stupin, som jeg kommer til senere.

Stua besto av ett rom, hadde vindu mot øst og inngang fra nord. Det var ingen ovn der, bare ei åpen grue. Her har forskjellige familier hatt tilhold, og det ble brukt som oppholdsted for folk som drev med køling der.

Det er flere historier om hva navnet kommer av, men den som ga stua navn, var nok Ole Johansen. Han var fra Sikåberget nordre, f. 1847 og gift i 1872 med Maria Andersdtr. f. 1848 i Solandstorpet, Østmark i Sverige.

De hadde disse barna:

Andreas Sigvart, han var kølabrenner som faren, reiste senere til Oslo.

Karoline (Lina) f. 1882, d. 1950, gift med Ole Olsen Eng, f. 1872, d. 1952. Til Nord-Myra.

Olava f. 1883. Reiste til Oslo.

Oskar Julius f. 1886. Reiste til Oslo.

Olaf f. 1888. Reiste til Oslo.

Marius. Druknet i Holmenvika.

Ole var lurblåser, spellemann, og i det militære var han signalblåser. Det er nok av dette navnet kommer.

Han kom hit etter 1875, og drev med køling, som mange andre har gjort på samme sted. Jeg vil her legge til at jeg som gutt plukket poteter i den jorda, som for det meste bestod av knust køl, da vi hadde potetland der på 1940- og 50-tallet.

Det fortelles at Ole engang på førjula hadde laget ei lita mile. Folk undret seg over dette, men da svarte han at denne var bare til julekonjakken.

Ole flyttet senere til Sjøvika. Han bodde der ved folketellinga i 1900. Da gikk han under navnet "Blåsarn i Sjøvika". Ole døde der i 1906.

Følgende historie om Blåsarstua er hentet fra Torbjørn Tjernsbergs bok "Andreas Thorsen, sagmesteren fra grenseskogene". Den handler om en svenske som presenterte seg som Trekullmester Gustaf Løpermus fra Värmland. Han drev med mye lureri her i distriktet.

Andreas Thorsen forteller:

En dag reiste Løpermus til Ole Thomassen på Austmarka. Der fikk han kolbrenning og fikk også den gamle blåserstua på Holmentomta. Varer skulle han få i butikken.

Den gangen var det ikke så lett å få til kolbrenning, for jorda var klaka så det ble bare klumper. Omsider fikk han satt opp en mile, men den brant ned til aske første natten.

Thomassen ble i fyr og flamme over det store tap dette betydde for ham, men Løpermus forsvarte seg på vanlig måte med å si at den første milen man brenner på et sted blir det aldri kol av, siden skulle det bli i store mengder.

Merkelig nok ga Thomassen ham lov til å prøve en mile til, men da det ble samme resultat som før, kom han med en grov spaserstokk. Så da Løpermus skulle til å komme med sitt forsvar om den første og andre milen, måtte han fortrest mulig forsvinne bak en vedhaug for å unngå stokken. Siden så vi aldri Løpermus på Austmarka.

To dager senere, da kona på Mellandstorpet kom til fjøset, var den ene kua borte, og hun så sporene av kua og en mann bortetter veien. Bonden fulgte sporene like til Kongsvinger der han gikk til politiet. Sammen gikk de til Gudbrand slakters slaktebu i Øvrebyen. Der sto en skjegget mann og holdt ei ku mens Gudbrand slakter kom med et gevær. Politiet ropte da at han skulle vente litt. Så tok Mellandstorpet kua og politiet mannen og førte ham til fengsel. Siden hørte vi aldri noe mer til ham, men familien ble boende i blåserstua langt utover sommeren. Thomassen måtte la dem få varer så de ikke sultet. Kona var flink og sydde en del for folk. Jeg husker hun sydde en dress til meg som vakte stor beundring blant dem som forsto seg på det..

Thomassen snakket med de svenske myndigheter om hva han skulle gjøre med familien, og han ga gårdsgutten ordre om at han skulle fylle en del høy i høyvogna, kjøre ned til blåserstua, lesse familien og det lille de hadde av innbo på, og kjøre alt sammen til Åbogen, hvorfra de skulle bli videresendt til Sverige på den svenske stats bekostning.

Dette var trolig den siste familien som bodde der. Blåsarstua ble revet i slutten av 1930-tallet, etter at den lenge hadde stått som et spøkelseshus.

Arve Haugen

KANSKJE TROSS ALT - - - -

Kanskje tross alt, var alt mye bedre og riktig før. Det er flere ting som viser seg når man tenker tilbake cirka 100 år.

Julen står for døren, og vi har bak oss en høst som mange syns er deprimerte og ensom. Men hvordan var det for 100 år siden på denne tiden? Jo, de aller, aller fleste hadde en eller flere griser som skulle slaktes og tas vare på. Og da tok de vare på alt. Sylte av hodet, blodklubb eller blodpudding av blodet, flesk, maling av kjøttdeig, skinker, steiker, griselabber, rull, koteletter og mye mer, og alt skulle gjøres klart før jul. Og etter slaktestellet skulle det vaskes hovedreint i hele huset, vegger, tak, vinduer m.m. Og klærne skulle også vaskes og kokes og så skylles ved nærmeste åpne vann eller bekk i iskaldt vann. All grovvask skulle være ferdig til 13. desember. Det var ingen tid til svarte høstdepresjoner da. Det skal også sies at det var de som var fattige og hadde en ussel juletid.

Men i slakte- og julestria måtte alle i husholdet hjelpe til, og familien kunne være stor, ikke bare mor, far og 5-10 barn, men bestemor, bestefar og noen ganger også oldeforeldre. Da var det stadig noen som var hjemme, og barna kunne føle seg trygge, og komme hjem hvor mennesker tok imot dem, ikke til et hjem som er tomt og kaldt. Samtidig lærte barna av de eldres erfaringer gjennom et langt liv. Hvor er de erfaringene i dag?

Jo, vi har sendt fra oss olde- og besteforeldregenerasjonen som så mye annet fordi det var for gammelt og slitsomt. Har ikke både familien og samfunnet tapt på det? Var det hærverk og kirkebrenning for 100 år siden? Hvor mye koster ikke det samfunnet, fordi barna og ungdommen ikke har gjøremål og plikter etter skoletid og de føler seg overlatt til seg selv i et kaldt, egoistisk samfunn laget av politikerne.

Hvilke andre erfaringer fra de gamle har vi kastet bort som viser seg i dag?

For eksempel skogbruk. Det er i flere tiår blitt hogd store grupper av skogarealet, alt for skogeierens profitt og effektivitet. Men nå ser vi hvilken vei det har tatt. Viltet og storfuglen har forsvunnet, og gammeldags skog finnes det nesten ikke mer med mykt, grønt moseteppes og høye, grove grantrær.

Og hva med samholdet mennesker i mellom? Det var en av de viktigste tingene menneskene hadde da. For hvis en hjalp en annen med onner, tømmerhugst m.m., fikk han hjelp igjen når han trengte det, og de delte på hest,

redskap og krefter. I dag har alle hver sin traktor, redskap og ork, og hverken låner bort eller deler med seg av sine eiendommer, samme hvor liten jordlapp man har. De hjelpende hender finnes ikke mer i dag!

I det siste hundreåret har det skjedd store forandringer, utviklingen har vært enorm. Da strømmen ble oppfunnet snudde det opp ned på hele samfunnet. Menneskene ble stadig tilbudt nye hjelpemidler, hovedsakelig i husholdet, som: fryseboks, vaskemaskin, elektrisk komfyr, mixmaster oppvaskemaskin m.m. Men jo flere hjelpemidler vi får, dess mindre tid har vi. Vi haster hit og dit og skulle ha gjort alt samtidig. Og jo mer vi går på skole, jo finere og behageligere jobber får vi, og jo mere må vi trimme for å holde kroppen ved live.

Før arbeidet de hardt og holdt kroppen i trim og brukte musklene vi har fått til skapende ting. Det er ingen som dreper seg av fysisk hardt arbeid i utgangspunktet, men stress fører med seg mange slitasjer på sjel og kropp.

Så kanskje tross alt var det enklere og hardere, men bedre før.

Wenche Lønhøiden

PÅ BUNDEN AV VARALDSJØEN

En reportasje i Hedemarkens Amtstidende 23-4-1926 har denne tittelen. Redaktoren, sammen med formannen for det kommunale elektrisitetsverk og driftsbestyreren skulle på befaring til Varalddammen. Vi tar med denne artikkelen, litt forkortet.

Jeg hadde tidligere bare set Varalddammen under min flyvetur over Kongsvinger. Deroppe fra saa det ut som den laa et spretboga-skud borte; men jeg skulde faa erfare, at det var baade langt og vanskelig at komme dit, ialfald paa slikt føre. Turen fandt sted 3. påskedag. Vi startet ved ½ 12-tiden med stor bil med pels og fuld utrustning: en rygesæk med mat og en med øl. Distriktslægen, som skulde i praksis bort ved Møkern, var også med som passager, og han møtte os med en middagsindbydelse til Østmarkens udmerkede vert for alt færende folk. Men turen blev ikke lang foreløbig. I Føskerberget knak bakakselen like ved indre hjullager, og der stod vi. Ja, vi kunde ikke flytte bilen en tomme før vi fik redskap fra byen. Og nærmeste telefoner var Lier eller byen. Driftsbestyreren valgte det siste,

vrængte pelsen av sig og satte apostlenes hester i bevægelse. Vi andre fandt en gammel kortstok, og snart var spillet i gang. Chaufføren ruslet rundt bilen og svor litt i blandt. Ja, jeg undres om ikke sognepresten snart gjør det samme, sa distriktslægen. Vi skulde møtes ved Gjermshus, og nu har han vel staat der en time snart.

Da hjelpebilen kom, stod der en bilkø paa 4 vogner i Føskerberget. Og der blev god bruk for mandskapet, for en to tons bil med tre hjul som triller og et som staar fastsurret, er ikke let at faa op av halvfotdype spor i isen. Men det gik da. Den første bilen i køen var en "Ford", som skulde til Østmarken. Distriktslegen entret den og satte avgaarde for at korte sogneprestens ventetid, men presten hadde opgit at vente. Da vi kom efter, møtte vi ham i Liersvingen. Der hadde han møtt distriktslægen, og der stod han, for det var det eneste sted mellem Granli og hovedveien, hvor to biler kunde passere hinanden.

Det gik utrolig til Østmarken i den nye bil; men værre blev det, da vi kom paa den nye Mittandersforsveien. Smal er denne veien bygget, men sne og is gjorde den endda smalere, og bilen vor hadde ikke kjættinger paa noget hjul. Allikevel lykkedes det at komme helt forbi Sunddammen; men der røk bilen paa hodet i en snefylt veigrøft, og der stod vi som fastlimt i den tunge, vaate sne og temmelig vaabenløse - vi hadde ikke engang en spade. Imidlertid gikk vi paa med godt mot og hadde utallige skuffelser! Men da vi hadde styrket os med øl og mat, hadde hentet bakhun til sneskuffer og en diger planke til brækstang fra sagbruket ved dammen, fik vi bilen op paa veien igjen. Og da vi kjørte videre, hadde vi kjættinger paa og kjørte paa gear, og da gik det bra.

Nedenfor Aaserudsætra stod hest og slæde og ventet, trods alle forsinkelser, og med denne skyss bar det nordover mot Varaldsjøen. Omtrent halvveis fulgte vi den nye vei, som kommunen og de interesserte skogeiere og gaardbrukere har bygget i fællesskap. Det bar imot længe, gjennom skog den hele tid. Men da vi var begynt paa nordhellingen, fik vi se en vældig, hvit bygning rake op over endel mindre hus omkring. Jeg undredes paa bygningen, og min forundring blev ikke mindre, da jeg fik høre at det var Holmby skole. Det var nemlig en nøiaktig kopi av Øiset skole, som var bygget her langt inde paa skogen, med skolesaler i første etage og lærerbevemmeligheter i anden. Det maatte da være en usedvanlig barnerigdom i denne kreds, men skysskaren kunde fortælle, at barnetallet ikke var saa stort. Efter hans opgave er den daglige søkning ikke saa stor, at der er et

barn for hvert vindu i skoleetagen! Saa der maa det være lys og luft nok for barn og lærer. Og bygning og ved og vedlikehold betaler kommunen.

Fra Steinbraaten har man fin utsikt over Varaldsjøen og over denne til Varaldskogen ret imot. Det bærer brat ned mot sjøen, som ligger med steile bredder til alle kanter og derfor egner sig udmerket for opdæmning. Sjøens utløp er paa vestsiden, og reguleringsdammen er bygget samtidig med Brødbølverket. Det er en vældig dam - 10 a 11 meter høi fra bundløpet til til broen. Men denne dam hadde oprindelig bare en tappehøide paa 4 meter, fordi sjøens bund nedover mot dammen var slik, at den stængte for videre tapning. Nu har man gravet og sprængt en kanal fra dammen og indover sjøen, og denne kanal, som er op til 6-7 meter dyp, øker tappehøiden fra 4 til 7 meter og den regulerbare vandmængde fra ca. 25 til ca. 44 millioner kubikmeter. Kanalen er ca. 150 meter lang og gaar dels gjennom fjeld og dels gjennom myrjord og grus. Langs kanalen laa hele sjøbunden tør, og vi spaserte bokstavelig talt paa bunden av Varaldsjøen saa langt kanalen rak. Det var interessant at se sjøbundens bakker og sten og berg, og interessant var ogsaa en stor kano, som var fundet paa bunden under sækningen. Ved vort besøk laa den paa sin plass, fastfrosset i slam og myrjord, men nu er den trukket op og rensset og skjænket til museet i Kongsvinger.

Det er klart, at den nye reguleringsforbedring, som den nye kanal skaffer Brødbølverket, er av overordentlig stor betydning for dette. Foruten denne dam er der ogsaa en reguleringsdam i Møkeren, og forhaapentlig vil det snart bli ordnet med koncession paa reguleringen og dammenes manøvrering. Alle interesser tilsier det, ikke minst for den ved reguleringen muliggjorte fløtning i vasdraget og for de paa svensk side nedenfor Utgardssjøen liggende bruk, som derved vil faa ganske anderledes jevn og sikker vandføring hele aaret rundt.

Det hadde tat os omtrent 6 timer at komme fra Kongsvinger til Varaldsjøen med bil og hest. Men det maa bekjendes at det tok minst like lang tid at komme hjem igjen. Denne gang riktignok ikke paa grund av akselbrud og grøftekjøring, men paa grund av den middag, som fremdeles ventet os, da vi ved 8-tiden om kvelden trætte og sultne naadde vor elskværdige verts hjem. Han selv og distriktslægen og doktoren var riktignok naadd til kaffen, og en videnskabelig diskussion om medicinske problemer, da vi kom; men vi tre andre klarte allikevel at ta dem igjen - ved pjofteren.

ÅRSMØTE

Årsmøtet holdes i Austmarka Samfunnshus (Skytterhuset)
søndag 25. januar kl. 17.00.

Dagsorden:

1. Åpning
2. Beretninger
3. Regnskap
4. Innkomne forslag
5. Budsjett/arbeidsprogram
6. Valg

Forslag som ønskes tatt opp på årsmøtet må være styret v/Oddvar Jakobsen, 2224 Austmarka i hende innen 5. januar 1998.

Samme frist gjelder for frasingelse av verv til valgkomiteen v/Per Skoglund, Kjerret, 2224 Austmarka.

Fra styret foreligger forslag om å øke medlemskontingenten fra 50 til 100 kr pr år f.o.m. 1-1-1999.

Georg Vestli fra Brandval Finnskog har lysbildekåseri om Finnskogen.
Det blir kaffeservering og utlodning.

Vel møtt!

Styret

Utgiver: Austmarka Historielag

Redaksjon og ekspedisjon:
Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo
Tlf. 22 44 54 52

Medlemskap koster 50 kr. året.
Betales til
Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgiro 0814 3552056

Trykt i 400 eksemplarer